

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: АБСОЛЮТНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

INTERNATIONAL RESPONSIBILITY: SINE DELICTO LIABILITY

**Іващенко В.В., студентка
міжнародно-правового факультету**

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню одного з актуальних питань міжнародного права – інституту міжнародної відповідальності. Основними питаннями, на яких зосереджено увагу в дослідженні, є з'ясування правової природи та аналізу змісту міжнародно-правової відповідальності, окреслення її характерних особливостей, поглиблений аналіз абсолютної відповідальності як виду міжнародно-правової відповідальності, розкриття її змісту, характерних ознак; проведено розмежування понять «абсолютна відповідальність» і «відповідальність за протиправні діяння». Проаналізовано нормативне закріплення відповідальності за правомірну діяльність.

Ключові слова: міжнародне право, міжнародно-правова відповідальність, відповідальність за правомірну діяльність (абсолютна відповідальність), відповідальність за протиправні діяння.

Статья посвящена исследованию одного из актуальных вопросов международного права – института международной ответственности. Основными вопросами, на которых сосредоточено внимание в исследовании, являются выяснение правовой природы и анализа содержания международно-правовой ответственности, определение ее характерных признаков, углубленный анализ абсолютной ответственности как вида международно-правовой ответственности, раскрытия ее содержания, характерных признаков; проведено разграничение понятий «абсолютная ответственность» и «ответственность за противоправные деяния». Проанализировано нормативное закрепление ответственности за правомерную деятельность.

Ключевые слова: международное право, международно-правовая ответственность, ответственность за правомерную деятельность (абсолютная ответственность), ответственность за противоправные деяния.

The purpose of this article is the analysis of one of the most current issues of international law that is international responsibility. With the development of mankind the need to maintain international law and order increases as well as the need to strengthen economic and political ties between states. The existence of law is impossible without international responsibility since the law is not only a set of established rules of conduct but also an enforced system of such rules. Therefore, the institution of international legal responsibility is important since it makes possible to restore justice without using violence in the context of international relations.

The author of this article focuses on the study of the concept of international responsibility and its characteristic features and also explains international responsibility that comes for the harmful consequences of actions not prohibited by international law. The author considers the nature, content and typical characteristics of absolute responsibility and determines the main differences of international responsibility and responsibility which comes for commitment of international illegal acts as well. The normative assignment of responsibility for committing illegal actions has also been examined in detail.

The institution of absolute responsibility is of considerable importance but it needs further improvement. One of the most effective ways to solve the problem is the establishment of a universal contract which will become the basis for resolving issues regarding legitimate activities. As current international agreements provide responsibility only for harm caused by a source of high danger but not for any harm caused without violation of international legal obligations then this is precisely the lack of legal regulation of issues of responsibility that puts the world community before the need to consider this issue in an integrated manner.

Thus, the improvement of the mechanism for applying responsibility and liability regulation of absolute responsibility will help reduce the number of deviations from responsibility for international delicts and will enhance the authority of international law.

Key words: international law, international responsibility, sine delicto liability.

Одним зі способів забезпечення порядку в міжнародних відносинах із найдавніших часів є наявність інституту відповідальності. З розвитком людства зростає потреба в підтримці міжнародного правопорядку, зміцненні економічних, політичних зв'язків між державами. Існування права не можливе без відповідальності, адже право – це не тільки сукупність встановлених правил поведінки, але й забезпечена примусом система таких правил. Тому саме інститут міжнародно-правової відповідальності має важливе значення, оскільки надає змогу відновлювати справедливість у контексті міжнародних відносин без використання насильницьких дій.

Метою статті є з'ясування правової природи та аналізу змісту міжнародно-правової відповідальності, окреслення її характерних особливостей, поглиблений аналіз абсолютної відповідальності як виду міжнародно-правової відповідальності, розкриття її змісту, характерних ознак, проведення розмежування понять «абсолютна відповідальність» і «відповідальність за протиправні діяння».

Питання міжнародної відповідальності досліджувало багато науковців, зокрема, В.Г. Буткевич, О.О. Мережко, Д.Б. Левін, О.В. Задорожній, Ю.О. Решетов, В.А. Василенко, І.І. Лукашук, Ю.М. Колосов, Г.І. Тункін, А.В. Наумов, В.П. Панов, Д. Анцілотті, Л. Опенгейм, А.С. Мацко, С.О. Єгоров, Л.Д. Тимченко, М.Х. Фарукшин, В.В. Мицик, І.А. Гурвич, В.В. Бутнев.

Інститут міжнародної відповідальності має важливе значення. Так, Д. Анцілотті зазначав: «Із неправомірного діяння виникають правовідносини, що тягнуть за собою обов'язок відшкодувати заподіяну шкоду. Неможливо вийти за межі концепції, яка є правилом самого існування правопорядку» [1, с. 429–430]. Л. Опенгейм стверджував, що відповідальність держави щодо виконання її міжнародних зобов'язань є юридичною відповідальністю, адже держава не може скасовувати або створювати норми міжнародного права, бо вона приймає або скасовує свої закони, натомість існує зовнішня відповідальність держави за виконання її міжнародно-правових зобов'язків. Відповідальність за такими зобов'язаннями є властивою кожній державі, без якої народи не могли б мирно співіснувати [2, с. 310]. Американський юрист Ч. Хайд формулює поняття відповідальності таким чином: «Держава, яка порушила покладений на неї міжнародним правом обов'язок, у принципі, має відшкодувати потерпілій державі завдані збитки» [3, с. 197]. Тому, як бачимо, є безліч визначень відповідальності. Оскільки науковці не дійшли згоди щодо визначення поняття «міжнародно-правової відповідальності», Комісія міжнародного права визначила міжнародну відповідальність як «усі форми правових відносин, що можуть виникнути в міжнародному праві у зв'язку із правопорушенням, що вчинене державою, – незалежно від того, чи обмежуються ці відносини правовідносинами між

державою, що вчинила неправомірну дію, і державою, яка безпосередньо постраждала, або ж вони поширюються також на інших суб'єктів міжнародного права і, незалежно від того, чи обмежуються ці відносини зобов'язанням винної держави поновити право потерпілої держави та відшкодувати заподіяну шкоду, включають змогу самої потерпілої держави та інших суб'єктів застосувати до винної держави будь-які санкції, передбачені міжнародним правом» [4, с. 204].

Найбільш доцільним доктринальним визначенням цього терміна, на мою думку, є визначення міжнародно-правової відповідальності як конкретних негативних юридичних наслідків, що настають для суб'єкта міжнародного права внаслідок порушення ним міжнародно-правового зобов'язання, оскільки саме це визначення розкриває основні характеристики поняття, які, своєю чергою, залежать від деяких важливих чинників. По-перше, це існування дійсного зобов'язання між суб'єктами; по-друге, наявність діяння (дія або бездіяльність), яке порушує вказане зобов'язання і присвоюється суб'єкту, що вчинив його; по-третє, шкода, яка є результатом протиправного діяння. Зазначені вимоги можна спостерігати у рішенні по справі про фабрику в Хожуві. Постійна Палата міжнародного правосуддя визначила: «Відповідальність – це принцип міжнародного права і навіть концепція закону, згідно з яким будь-яке порушення зобов'язання призводить до обов'язку відшкодування» [5, с. 129].

У теорії права можна знайти інші характеристики міжнародно-правової відповідальності, зокрема: 1) реалізується в міжнародних правоохоронних правовідносинах між державою-порушницею, з одного боку, і потерпілою державою, з іншого боку, або між державою-порушницею та групою держав; 2) виникає слідом за вчиненням міжнародного правопорушення; 3) полягає в застосуванні до держави-порушниці міжнародного права примусових заходів; 4) пов'язана з негативними наслідками для правопорушника; 5) має на меті забезпечення міжнародної законності та міжнародного правопорядку.

Важливо зазначити, що сутність міжнародно-правової відповідальності розкривається в процесі постановки та реалізації її основних функцій.

Функції міжнародної відповідальності мають подвійне значення: правовідновлююче та репресивне. Їх розрізняють за тяжкістю правопорушень. Як правило, правовідновлювальна (репараційна) функція міжнародної відповідальності виявляється за звичайних правопорушень, яким властиві порівняно невеликий зміст і обсяг рекламаций і позовних вимог держав щодо відшкодування матеріальних збитків. При цьому відповідальність є засобом відновлення порушених суспільних відносин міжнародного правопорядку. У разі вчинення значних міжнародних злочинів діє репресивна (каральна) функція, що впливає із загальною спрямованістю заходів відповідальності. Проте репресивна функція міжнародно-правової відповідальності викликає дискусії як серед вітчизняних, так і серед зарубіжних правників. Дослідники дискутують стосовно того, що можливість покарання держави суперечить принципу суверенної рівності держав. Окрім зазначених функцій, можна назвати стримування потенційного правопорушника (превентивна функція), спонукання правопорушника виконати свої обов'язки належним чином (забезпечувальна функція), надання потерпілому відшкодування за завдані збитки (компенсаційна функція). До того ж, на мій погляд, найважливішою можна вважати коригувальну функцію, яка здійснюється у процесі міжнародно-правового регулювання і сприяє відновленню, зміцненню й охороні міжнародного правопорядку.

З'ясувавши сутність міжнародно-правової відповідальності, хоча зацентрувати на визначенні питання відповідальності за правомірну діяльність.

Воно є важливим, оскільки нині в європейській спільноті дедалі частіше мають місце факти негативних наслідків правомірних дій міжнародно-правових суб'єктів. Абсолютна відповідальність – особливий вид відповідальності в міжнародному праві за правомірну діяльність, пов'язану з джерелами підвищеної небезпеки, умовою настання якої є завдання шкоди суб'єкту міжнародного права. Комісія міжнародного права (далі – КМП) зіткнулася з цим питанням. У 1973 р. КМП почала розглядати тему абсолютної відповідальності. Обговорення Генеральною Асамблеєю Проекту статей із зазначеної теми розкрило велику кількість проблем у цій сфері. У зв'язку з цим КМП 1997 р. вирішила спочатку розглянути питання запобігання шкоди, щоб у подальшому знову повернутись до питання компенсації заподіяної шкоди. Але КМП не досягла згоди щодо тексту і, зрештою, розділила тему на «запобігання» і «розподіл шкоди». На 53-й сесії 2001 р. Комісія прийняла остаточний текст проекту преамбули та 19 проектів статей про запобігання транскордонній шкоді від небезпечних видів діяльності. У 2006 р. прийнята Резолюція ГА ООН 61/36 «Розподіл збитків у разі транскордонної шкоди, заподіяної внаслідок небезпечних видів діяльності». Однак саме в цих документах йдеться лише про співробітництво держав у запобіганні шкоді від небезпечних видів діяльності. Тому питання про абсолютну відповідальність залишається відкритим.

Зокрема, вченими розробляються різні аспекти питання міжнародної відповідальності за правомірну діяльність. Найширше це питання висвітлено вітчизняними науковцями – В.Г. Буткевичем, В.В. Мициком, О.В. Задорожним. Більшість представників міжнародно-правової доктрини обмежується лише констатацією наявності такого феномена, не здійснюючи юридичного аналізу ані його природи, ані змісту. Разом із цим висловлювалися думки і по суті проблеми. На думку М.Х. Фарухшина, «відшкодування шкоди, заподіяної об'єктивно-протиправною дією, побудовано за моделлю відповідальності, але це не міжнародно-правова відповідальність» [6, с. 187]. Близьку позицію займають Г.І. Тункін [7, с. 432], П.М. Куріс [8, с. 24] та інші. Протилежну точку зору висловив Ю.М. Колосов, який писав: «На нашу думку, міжнародна відповідальність, а також право потерпілого на відшкодування виникає і у разі такої дії, яка не становить порушення міжнародних принципів, норм або зобов'язань, але яка завдає шкоди іншому суб'єкту правовідносин» [9, с. 17]. Цю точку зору поділяє, зокрема, В.А. Мазов [10, с. 10].

Таким чином, можна зробити висновок, що в науці міжнародного права сформувалися дві тенденції в розумінні природи і визначення місця відповідальності за правомірну діяльність у системі інститутів міжнародного права. З одного боку, це тенденція до відмежування відповідальності держав за правомірну діяльність від інституту відповідальності держав за правопорушення, а, з іншого боку, тенденція до розчинення цього правового явища в інституті відповідальності держав за міжнародне правопорушення.

Такого типу відповідальність одні вчені називають абсолютною, інші – об'єктивною, треті – відповідальністю за правомірну діяльність. На думку В.Г. Буткевича, В.В. Мицика та О.В. Задорожного, термін «об'єктивна» найменше підходить для такого типу відповідальності. На відміну від негативної відповідальності, яка справді об'єктивно виступає за некомпетентну реалізацію свободи волі суб'єкта і є законною для нього за порушення норм міжнародного права, відповідальність за правомірну діяльність об'єктивно вважатися не може. Те саме стосується й терміна «абсолютна відповідальність», якою вона не є в розумінні терміна «абсолютний». Так, «абсолютною» відповідальністю може вважатися також обов'язок відшкодування збитку в таких ситуаціях, коли відсутня практична змога встановити, що призвело до спричинен-

ня збитку, тобто за взаємною згодою сторін абсолютно-му відшкодуванню підлягає будь-кому заподіяний збиток [11]. Т.Ю. Сидорова підкреслює: «Слово «абсолютна» визначає, що межі такої відповідальності розширені порівняно з відповідальністю за правопорушення, а слово «об'єктивна» означає відсутність вини як умови несення суб'єктом відповідальності. У сучасному розумінні абсолютна відповідальність – це комплекс відносин, що виникають у зв'язку із заподіянням шкоди без вини в результаті здійснення правомірної діяльності, незалежно від того, здійснюється вона державою чи іншими суб'єктами» [12, с. 19]. Здійснення наукового дослідження показало, що ця позиція найповніше відображає сутність явища міжнародної відповідальності за правомірну діяльність, проте кожне з понять, що трапляються у науковій літературі, має своє логічне обґрунтування, на основі якого воно застосовується.

Зміст абсолютної відповідальності – обов'язок держави, яка завдала шкоди внаслідок своєї правомірної діяльності, відшкодувати таку шкоду. Тобто «причинно-наслідковий зв'язок між діяльністю і шкодою свідчить про зобов'язання з виплати компенсації, навіть якщо пошкодження спричинено законною діяльністю» [13, с. 16–17]. Тому у разі ухилення держави від відшкодування шкоди, заподіяної в результаті правомірної діяльності, вона буде нести міжнародну відповідальність з огляду на порушення своїх міжнародних зобов'язань.

Абсолютна відповідальність не пов'язується із вчиненням міжнародно-протиправного діяння. Фактичною підставою для відповідальності за правомірну діяльність є подія, що не залежала від волі держави, але стала причиною заподіяння збитку. При цьому потрібно, щоб:

а) подія була не меншою, ніж непереборна сила як для об'єкта підвищеної небезпеки, так і для наслідків дії цього об'єкта;

б) наявним був збиток матеріального характеру;

в) був прямий зв'язок між дією об'єкта підвищеної небезпеки та матеріальним збитком.

С.Б. Раскелей підкреслює: «Факт спричинення шкоди лежить за межами волі її застосовувача. Цей результат не лише не відповідає їй, але й прямо протилежний. Тобто держава не бажала, не передбачувала, не могла і не мала передбачити настання подій, які спричиняють шкоду» [14, с. 19].

Отже, підставою міжнародної відповідальності за правомірну діяльність можуть виступати лише ті події, настання яких пов'язане з аварією джерела підвищеної небезпеки і шкідливі наслідки яких безпосередньо виявляються на території інших держав, або на об'єктах і взонах під контролем відповідних держав, що знаходяться, хоча і за межами їх національної юрисдикції. Таким чином, головною початковою відмінністю відповідальності за правомірну діяльність від відповідальності за міжнародне правопорушення є те, що відповідальність за правомірну діяльність не пов'язана зі здійсненням будь-якого міжнародного правопорушення.

По-друге, відповідальність за міжнародно-протиправне діяння настає лише за протиправну поведінку, тоді як абсолютна відповідальність – це відповідальність за правомірну поведінку.

По-третє, міжнародні протиправні діяння класифікуються залежно від ступеня соціальної небезпеки, тоді як діяння, що лежать в основі абсолютної відповідальності, не підлягають такій класифікації.

По-четверте, внаслідок вчинення міжнародно-протиправного діяння заподіюється як матеріальна, так і нема-

теріальна шкода. А за правомірної діяльності заподіюється лише матеріальна шкода.

По-п'яте, різниця полягає в джерелах. Ст. 12 Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 р. закріплює: «Порушення державою міжнародно-правового зобов'язання має місце в тому разі, коли діяння цієї держави не відповідає тому, що вимагало від нього зазначене зобов'язання, незалежно від його походження або характеру» [15, с. 54]. Таким чином, формою закріплення обов'язку можуть бути і договір, і звичай, і акти міжнародних організацій, односторонні акти.

Що стосується джерел абсолютної відповідальності, то однією з основоположних характеристик є її договірна природа. Ю.М. Колосов зазначає: «Виключно на підставі договорів виникає така форма відповідальності, як абсолютна, адже за відсутності спеціальних угод держави, у зв'язку зі здійсненням правомірної діяльності яких виникла шкода без вини, не є юридично зобов'язаними відшкодувати таку шкоду» [16, с. 261].

В.Н. Денисов наполягає на тому, що абсолютна відповідальність може застосовуватися лише в міжнародному договірному праві, а саме там, де вона ясно регламентована у спеціальній угоді [17, с. 432].

Отже, на підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що держава може нести відповідальність за правомірну діяльність лише тоді, коли висловлює на це явну, пряму згоду. Така згода уже закріплена в деяких документах, зокрема в Конвенції про міжнародну відповідальність за збитки, заподіяні космічними об'єктами 1972 р. (передбачено ст. 11, що держава, що запускає космічний об'єкт, несе абсолютну відповідальність за виплату компенсації за збитки, яких цей космічний об'єкт завдав на поверхні землі або повітряному судну в польоті), Конвенції ООН з морського права 1982 р., Римській конвенції про відшкодування збитків, заподіяних іноземними повітряними суднами третім особам на поверхні 1952 р., Паризькій конвенції 1960 р. про відповідальність перед третьою стороною в галузі ядерної енергії, Брюссельській конвенції 1962 р. про відповідальність операторів ядерних суден, Віденській конвенції 1963 р. про цивільну відповідальність за ядерні збитки, Брюссельській конвенції 1969 р. про цивільну відповідальність за збиток, заподіяний забрудненням нафтою, Брюссельській конвенції 1971 р. про цивільну відповідальність у галузі морських перевезень ядерних матеріалів та ін.

Таким чином, інститут абсолютної відповідальності має важливе значення, але потребує подальшого вдосконалення. На мою думку, одним з ефективних способів розв'язання цієї проблеми є укладення універсального договору, який стане основою для вирішення питань відповідальності за правомірну діяльність. Оскільки чинні міжнародні угоди передбачають лише відповідальність за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, а не за будь-яку шкоду, завдану без порушення міжнародно-правових зобов'язань, саме недостатність правового регулювання питань відповідальності ставить світову спільноту перед необхідністю розглядати це питання комплексно.

Отже, інститут міжнародно-правової відповідальності потребує ретельного вдосконалення, адже це є необхідним у сфері підтримки міжнародного правопорядку, покарання держав за неправомірні діяння та відшкодування шкоди потерпілим державам. Удосконалення механізму застосування відповідальності, нормативне врегулювання абсолютної відповідальності сприятиме зменшенню кількості «ухилень» держав від відповідальності за міжнародні правопорушення і посиленню «авторитету» міжнародного права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анцилотти Д. Курс международного права. М.: Издательство иностранной литературы, 1961. Т. 1. С. 429–430.
2. Оппенгейм Л. Указ. соч. Т. 1. Полутом 1. 310 с.
3. Хайд Ч. Международное право, его понимание и применение Соединенными Штатами Америки, 1957. Т. 3. 197 с.
4. Лукашук И.И. Право международной ответственности. М.: Волтерс Клувер, 2004. 432 с.

5. Міжнародне публічне право: підручник: у 3 т. за заг. ред. В.Ф. Антипенка. К.: НАУ, 2012. Т.2. 348 с.
6. Фарукшин М.Х. Міжнародно-правова відповідальність держав: Міжнародна правосуб'єктність (деякі питання теорії). Москва, 1971. 187 с.
7. Тункин Г.И. Теория международного права. Москва, 1970. 432 с.
8. Курис П.М. Международные правонарушения и ответственность государств. Вильнюс, 1973. 24 с.
9. Колосов Ю.М. Відповідальність в міжнародному праві. Москва, 1975. 17 с.
10. Мазов В.А. Відповідальність в міжнародному праві. Москва 1979. 10 с.
11. Словарь международного права. Москва, 2006.
12. Сидорова Т.Ю. Ответственность в международном атомном и международном космическом праве: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.10. Санкт-Петербург, 2004. 171 с.
13. Pisillo-Mazzeschi R. Forms of International Responsibility for Environment Harm. International responsibility for environment harm edited by F. Francioni, T. Scovazzi. London: Graham & Trotman Limited, 1991. P. 15–35.
14. Raskaley S.B. Об'єктивна відповідальність держав у міжнародному праві [Objective responsibility of the state in international law]. Kiev: Nauk. Dumka, 1985.
15. Commentaries to the draft articles on Responsibility of states for internationally wrongful acts adopted by the International Law Commission at its fifty-third session. Report of the Commission to the General Assembly on the work of its fifty-third session, Yearbook of the International Law Commission, Vol. II, Part Two. 2001. Pp. 31–143.
16. Колосов Ю.М. Ответственность в международном праве. Москва: Юридическая литература, 1975. 261с.
17. Денисов В.Н. Абсолютна відповідальність у міжнародному праві. State and law in the aspects of modern law conception. 2010. С. 426–435.

УДК 341.174

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ВИРОБНИЦТВА В ЕКОЛОГІЧНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

FEATURES OF REGULATION OF THE PRODUCTION INDUSTRY IN THE ECOLOGICAL LEGISLATION OF THE EUROPEAN UNION

Качурінер В.Л., к.ю.н.,
доцент кафедри конституційного права
та державного управління
Міжнародний гуманітарний університет

Стаття присвячена висвітленню особливостей екологічного законодавства Європейського Союзу в сфері виробництва. Регулювання цієї сфери характеризується розширенням правових вимог стосовно охорони навколишнього середовища в діяльності промислових підприємств із застосуванням безпечних технологій та превентивних заходів в їх функціонуванні, з обов'язковим проведенням екологічної експертизи й оцінки впливу на навколишнє середовище, із залученням громадськості до забезпечення охорони довкілля шляхом надання доступу до екологічної інформації.

Ключові слова: Європейський Союз, охорона навколишнього середовища, екологічне законодавство, сфера виробництва, екологічна інформація.

В статье анализируются особенности экологического законодательства Европейского Союза в сфере производства. Регулирование этой сферы характеризуется расширением правовых требований по охране окружающей среды в деятельности промышленных предприятий с применением безопасных технологий и превентивных мер в их функционировании, с обязательным проведением экологической экспертизы и оценки воздействия на окружающую среду, с привлечением общественности к обеспечению охраны окружающей среды путем предоставления доступа к экологической информации.

Ключевые слова: Европейский Союз, охрана окружающей среды, экологическое законодательство, сфера производства, экологическая информация.

The article is devoted to the features of the environmental legislation of the European Union in the field of production. Regulation of this area is characterized by the expansion of legal requirements for environmental protection in the activities of industrial enterprises with the use of safe technologies and preventive measures in their operation, with mandatory environmental impact assessment and environmental impact assessment, involving the public in environmental protection by providing access to environmental information.

The author notes that EU legislation in the field of production often has legislative and executive functions focused on regional or local authorities, including the imposition of specific legal requirements for the activities of individual industrial enterprises and environmental protection organizations. In particular, it concerns mining technology, industrial waste management and remediation works. Similarly, the right to issue licenses to enterprises and organizations may be delegated to various bodies at different levels.

In the EU, the emphasis is placed on a large variety of environmental measures to combat environmental pollution by industrial enterprises. Considerable attention is paid to such organizational and legal measures as: environmental regulation, licensing, environmental expertise, state environmental control, environmental audit, environmental impact assessment, environmental certification. The system of environmental certification, for example, used in the countries of the European Union and which is only beginning to be used in Ukraine, aims to promote the production of industrial enterprises on the market, whose production was not allowed to violate environmental requirements.

Key words: European Union, environmental protection, environmental legislation, production, environmental information.

Право Європейського Союзу спрямоване, насамперед, на вирішення проблеми впливу шкідливих речовин. Спочатку мотивом правотворчості було узгодження відмінностей між державами-членами стосовно внутрішнього ринку. Поступово в праві ЄС позначилися і справжні цілі

охорони навколишнього середовища. А вже з 1990-х рр. стали звертати увагу на розміри забруднення продуктами навколишнього середовища. Важливу роль при цьому відігравав аналіз життєвого циклу, який за можливості охоплював всі види впливів. На політичній арені це відби-